

УДК 159.9.37:017.92:371.1

Пащенко С.Ю.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології розвитку (м.Київ)

РОЗВИТОК ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИКЛАДАЧА ВНЗ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено поняття глобалізаційного потенціалу педагога вишу та розглянуто особливості його вияву у професійній діяльності сучасного фахівця освітньої галузі, досліджено динаміку його розвитку на різних стадіях професіогенезу викладача, здійснено крос-культурне дослідження глобалізаційного потенціалу педагогів вищої школи України і Литви.

Ключові слова: глобалізаційний потенціал, педагог ВНЗ, науково-педагогічна діяльність, крос-культурне дослідження

В статье определено понятие глобализационного потенциала вузовского педагога и рассмотрены особенности его проявления в профессиональной деятельности современного специалиста образовательной сферы, исследована динамика его развития на разных стадиях профессиогенеза преподавателя, проведено кросс-культурное исследование глобализационного потенциала педагогов высшей школы Украины и Литвы.

Ключевые слова: глобализационный потенциал, педагог вуза, научно-педагогическая деятельность, кросс-культурное исследование

The paper includes definition of globalization capacity of a lecturer and investigation of its peculiarities manifestation in professional activities of a modern specialist in education. The study detects dynamics of globalization capacity development on different stages of the lecturers' professional genesis. The results of the cross-cultural research of globalization capacity of the university teaching staff in Ukraine and Lithuania have been represented.

Keywords: globalization capacity, university lecturer, scientific-pedagogical activities, cross-cultural research

Актуальність. Появу терміну «глобалізація» пов'язують з ім'ям американського соціолога Р.Робертсона, який у 1985 році вперше надав його визначення, зазначивши, що глобалізація – це процес активізації та посилення взаємопов'язаності світу, постійне підвищення впливу на соціальну дійсність різноманітних факторів міжнародного значення: економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну тощо [1].

Вища освіта в якості суспільного гравця занурилася у процеси глобалізації, які охопили практично всі галузі професійної практики і суттєвим чином торкнулися життєвого світу особистості. Багато викладачів у надрах окремих освітніх інституцій плекають ідеї інноваційної діяльності як частину свого професійного «Я» (О. І. Генісаретський, В. Є. Ключко, Л. Б. Рилова, Н. А. Сегеда, С. О. Смірнов). Це властиво педагогові нової генерації – мобільному «трансфесіоналу», який не має жорсткої прив'язки до однієї культурної норми, є «людиною-навігатором, котра плаває по мережах-комунікаціях «світової освіти» та будує свій власний ідеальний образ за своїми авторськими стандартами,

постійно проблематизує та долає сталість, відкриває й породжує усе нові горизонти свого культурного «Я» [2, с. 173].

Сьогодні важливо оцінити, чи властивий педагогові достатній рівень глобалізаційного потенціалу для постійного самостійно спроектованого діалогу з різними культурами, розвиненості потреби у саморозвитку й самореалізації, мотиваційної готовності до самозмінення, особистісно-професійної мобільності, толерантності до невизначеності, здатності долати поведінкові стереотипи [3, с. 202-203]. Виникнення інноваційної особистості «глобалізованого» педагога потребує не лише переформатування професійної підготовки викладача ВНЗ, формування його знань, компетенцій та психологічної культури. Йдеться про заздалегідь визначений, усвідомлений, цілеспрямований (само)розвиток професійної самосвідомості, професійної ідентичності та глобалізаційного потенціалу викладача ВНЗ у процесі здійснення ним науково-педагогічної діяльності на різних етапах професіогенезу.

Аналіз попередніх наукових досліджень. Суспільно-історичні та соціокультурні зміни, кризові ситуації, високі темпи трансформаційних процесів, перебіг яких спостерігається останнім часом в усіх сферах життєдіяльності сучасної людини, потребують від неї готовності до акумулювання, розвитку й повноцінного використання власних потенційних можливостей задля вирішення складних проблем у житті загалом та у професійній діяльності зокрема. У зв'язку з цим феномен потенціалу особистості набуває особливого значення для пояснення сутності багатьох процесів і явищ, пов'язаних із діяльністю людини. Це чітко простежується при одному лише погляді на перелік структурних компонентів людського потенціалу, які виокремлено вченими: *особистісний* (Б. Г. Ананьєв, Б. С. Братусь, І. П. Маноха, А. Маслоу, В. М. М'ясищев, Ф. Перлз, К. Роджерс, В. Франкл), *інтелектуальний, когнітивний, емоційний* (І. В. Данилюк, В. А. Семиченко, Г. В. Суходольський, Ю. М. Швалб), *освітній* (О. І. Власова, І. Г. Утюж), *професійний* (Є. О. Климів, В. М. Кравченко, Н. В. Кузьміна, Д. О. Леонтьєв, В. Г. Маралов, В. М. Марков, О. М. Пехота, В. І. Слободчиков), *творчий* (В. М. Гнатюк, О. І. Виговська, Н. В. Кічук, Л. В. Кондрашова, В. О. Моляко, С. О. Сисоєва та ін.), *самоактуалізаційний* (А. Б. Коваленко, Р. М. Цокур), *глобалізаційний* (О. П. Єрмолаєва).

На думку західних персонологів феномен потенціалу дозволяє вийти за межі вивчення людини в її психічній даності та перейти до вивчення того, якою вона може стати, відтворюючи здатність до подолання несприятливих зовнішніх факторів, та акцентувати увагу на тому, що особистісні якості виявляються й розвиваються у взаємодії людини та її соціокультурного оточення [4].

Підґрунтям для розуміння психологічного змісту поняття «потенціал» особистості стали дослідження представників наукової школи С. Л. Рубінштейна в галузі співвідношення актуального і потенційного [5]. Фактично, потенціал особистості – це сукупність її якостей, знань, здібностей та ціннісних орієнтацій, що забезпечують можливість здійснення певних функцій, впливів на інших людей, досягнень, самозмін тощо. В. М. М'ясищев розглядав поняття потенціалу як одне з системотвірних у психології особистості, ядерним утворенням якого є система ставлення людини до самої себе та оточуючого світу. Він виділяв у структурі психічного два базисних утворення: процесуальне, яке розуміється як особистісний досвід і потенційне, котрі не є тотожними, оскільки «потенційне не є

предметом безпосереднього спостереження, а визначається на основі умовиводів» [6, с. 342]. Б. Г. Ананьєв розумів потенціал як поєднання розвитку людини як особистості і як суб'єкта діяльності. Він довів, що проблема формування професіоналізму будь-якого фахівця тісно пов'язана з питанням про ресурси його психічного розвитку та визначив, що «для соціального прогнозування необхідними є наукові знання про резерви та ресурси самого людського розвитку, про істинні потенціали цього розвитку, які ще вкрай недостатньо використовуються суспільством» [7, с. 4].

Професійний потенціал визначає перспективи особистості в оволодінні засобами самовиявів її індивідуальності в професії та через професію. У професійному потенціалі викладача визначають можливий у прогнозуванні різномірний і багатомірний розвиток його особистості. Він здійснюється самою особистістю в процесі реалізації «життєвої справи», соціальної, зокрема, професійної діяльності. До того ж, системні трансформації вищої школи протягом останнього десятиліття стимулюють появу нових аспектів у понятті професіоналізму, посилюється залучення вищої освіти у процеси глобалізації, в тому числі й за рахунок так званої глобалізації професій та професіоналів. За твердженням А. Барблана, швидко змінюються ринки праці та формуються «нові алгоритми кар'єрного зростання» [8].

Концепція професійного розвитку – професіогенезу – О. П. Єрмолаєвої містить наступні погляди на професіоналізм та сучасного професіонала: «Цивілізаційні критерії професіоналізму – це характеристики відповідності професіонала досягнутому історичному етапу соціального існування професії: як у сенсі володіння професійним апаратом, так і по відношенню до соціальних і моральних вимог до професіонала» [9, с. 69]. Ідентичний професіонал – це наднаціональний універсальний професіонал з фактично безмежними адаптаційними можливостями в різних сучасних умовах мультикультурності освітнього середовища та глобалізаційним потенціалом. О. П. Єрмолаєва зазначає, що реальні проблеми професіонала у нових соціально-культурних умовах «виводять дослідження його суб'єктності за межі проблематики суб'єкту діяльності у сферу психології людського буття» [9, с. 52] та дозволяють формувати поведінку педагога-професіонала згідно з сучасними особливостями мультикультурної освіти.

Феномен глобалізаційного потенціалу педагога ВНЗ є таким, що не має загально визнаного тлумачення в науці. Тим не менш, він виступає значущим критерієм цілісності особистості професіонала, його стресостійкості в умовах професійної кризи, що намітилася у сфері вищої освіти у зв'язку з її докорінною системною перебудовою. Отже, «для встановлення глобалізаційного потенціалу конкретного професіонала слід здійснювати не лише оцінку схильності людини до ідентифікації себе з професійним заняттям, а й її здатності до переходу на рівень метапрофесіонала, готового до входження у нові соціально-професійні відносини» [9, с. 256-257]. Відтак, на думку О. П. Єрмолаєвої, необхідно визначити рівень психологічної готовності фахівця до обрання конструктивних стратегій подолання страху прийняття нового задля актуалізації власного глобалізаційного потенціалу, складовими якого виступають такі особистісні характеристики як відкритість, толерантність, креативність, автономність, готовність до професійного й особистісного розвитку. В свою чергу, рівень

розвитку глобалізаційного потенціалу впливає на професійну поведінку, яку фахівці обирають при здійсненні професійно-педагогічної діяльності та організації спілкування.

Наслідком трансформаційних процесів, які відбуваються наразі у сфері професійно-педагогічної діяльності, є також посилення інтенсивності академічної мобільності як показника рівня розвитку глобалізаційного потенціалу професіонала, його суб'єктивної приналежності до складу різних реальних і віртуальних груп професіоналів, появи нових статусно-рольових і професійних позицій. Це мотивувало нас до здійснення крос-культурного дослідження глобалізаційного потенціалу університетських викладачів України і Литви – країн, які характеризуються як спільністю, так і відмінностями у розвитку систем вищої освіти в минулому та сьогоденні. Литва як країна – член Євросоюзу розпочала освітні реформи значно раніше за Україну та накопичила великий досвід таких трансформацій. Реформи української вищої школи за європейськими стандартами відбуваються занадто повільно та стикаються з багатьма труднощами.

Відтак, **метою** статті є представлення результатів крос-культурного дослідження динаміки та особливостей розвитку глобалізаційного потенціалу сучасних педагогів вищої школи України і Литви на різних стадіях їх професіогенезу.

Методичним інструментом дослідження стала модифікована версія опитувальника «Глобидмар» О. П. Єрмолаєвої [10] для української і литовської вибірок (GLOBIDMAR), що пройшла психометричну стандартизацію на відповідній професійній вибірці. Методика є адекватним психодіагностичним інструментом для вимірювання глобалізаційного потенціалу педагогів в умовах впровадження в європейських країнах болонських принципів організації вищої освіти [11; 12].

Загальна вибірка дослідження (N=362) складається з 302 викладачів, які представляють 17 українських університетів та 60 викладачів двох литовських університетів. Вона є однорідною за професійною приналежністю досліджуваних та стратифікована за статевими і віковими ознаками, стажем науково-педагогічної роботи у вищій школі, науковим ступенем та вченим званням і факультетом, де вони викладають (соціально-гуманітарні, технічні, природничі, медичні). В українській підвибірці рівномірно представлені чоловіки та жінки, найбільшою віковою групою є викладачі віком 31-40 років (28,5%), тоді як за стажем науково-педагогічної роботи у ВНЗ переважають ті, які пропрацювали в системі вищої освіти від 11 до 20 років (27,8%). За науковим ступенем переважну більшість досліджених склали кандидати наук – 58,9%. За вченим званням, відповідно, доценти – 47,7%. Параметри литовської підвибірки є близькими до наведених характеристик української вибірки. До її складу увійшло 60 викладачів, майже рівномірно представлених чоловіками та жінками (з незначною перевагою останніх), найпоширенішою віковою групою є викладачі у віці 31-40 років (31,0%), тоді як за стажем науково-педагогічної роботи у ВНЗ найширше представлені молоді педагоги (30,5%), а також ті викладачі, що пропрацювали в системі вищої освіти від 6 до 10 років (28,8%). Абсолютну більшість викладачів ВНЗ становлять співробітники гуманітарних факультетів – 55,0%, відповідно 20,0% та 25,0% досліджуваних представлені фахівцями з природничих та технічних факультетів. Частотний аналіз вибірки за критерієм «вчене звання» показав, що серед

досліджених переважають респонденти без наукового звання (60,0%), а доцентів та професорів значно менше – відповідно 20,0% та 15,0%. У 55,0% досліджених не було наукового ступеня, 31,7% – були кандидатами наук (PhD) та 13,3% – докторами наук (Sc.Doc.).

Також було виокремлено досвід академічної мобільності викладачів як чинник, котрий багатьма науковцями визначається в якості базового маркеру глобалізації освітньої сфери [13-17]. Серед досліджених викладачів ВНЗ значно переважали ті, хто мав досвід академічної мобільності – 62,7%. Відповідно, іммобільних викладачів було 37,3%. Варто зауважити, що ця пропорція статистично значуще не відрізняється ($\chi^2 = 0,087$; $p = 0,786$) від співвідношення, яке склалось серед українських педагогів і було на рівні 60,3% на 40,7% на користь академічно мобільних викладачів. Отже, рівень академічної мобільності у двох вибірках крос-культурного дослідження глобалізаційного потенціалу (українській та литовській) був приблизно рівним.

Очевидно також, що результати дослідження зумовлені соціокультурними факторами впливу на особистість та професійну діяльність викладачів двох країн. Відомо, що Україна та країни Балтії мають багато спільних рис: по-перше, їх об'єднує радянське минуле; по-друге, це країни, що на початку 1990-х розпочали будівництво незалежних демократичних держав, проголосивши курс на співпрацю з Європейським Союзом. Тим не менш, соціальні умови для реалізації професії викладача у Литві та Україні є досить різними. В Україні необхідні політичні та економічні реформи відбуваються дуже повільно, а євроінтеграція розтяглась на десятиріччя, тоді як вступ до ЄС для країн Балтії став головним фактором, який значною мірою вплинув на розвиток цих країн [18]. На сьогодні за індексом розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI) – комплексним індексом для порівняльної оцінки бідності, грамотності, освіти, середньої тривалості життя та інших показників країни – Україна посідає лише 78 місце у світі, тоді як Литва – 41 [19]. За рівнем благополуччя Україна перебуває на 71 місці, а Литва – на 43 зі 142 країн-учасниць у рейтингу процвітаючих країн світу (Legatum Prosperity Index) [20]. Ці та інші соціальні умови мали суттєвий вплив на різне сприйняття українськими та литовськими викладачами питань, що стосувалися їх професійної ідентичності та глобалізаційного потенціалу.

Педагоги вишів України та Литви порівнювались за шкалами опитувальника GLOBIDMAR. Порівняння здійснювалось за сирими, а не стандартизованими балами, адже литовська версія опитувальника ще потребувала стандартизації. За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу встановлювалась статистична значущість розходжень середніх значень шкал опитувальника у групах викладачів ВНЗ, які представляли ці дві країни. Гіпотеза про статистичну значущість (p) розходжень перевірялась за F-критерієм Фішера [21] а ступінь впливу соціально-культурних факторів на ці розходження за критерієм η^2 [22]. Результати дисперсійного аналізу представлені у таблиці 1.

Як видно з цієї таблиці, за усіма шкалами, щодо яких виявлено статистично значущі розходження, литовські викладачі переважають своїх українських колег за рівнем глобалізаційної ідентичності. Це стосується таких параметрів, як «Я і професія», «Професійне Я і соціум», «Я і умови моєї праці», а також усіх шкал часу та інтегрального показника «Глобалізаційний потенціал». Схематично

співвідношення між різними параметрами глобалізаційного потенціалу у крос-культурному дискурсі наведено на Рисунку 1.

Таблиця 1 – Аналіз розходжень за шкалами модифікованої версії опитувальника GLOBIDMAR у українських і литовських викладачів ВНЗ

Шкали	Країна				F	p	η ²
	Україна		Литва				
	M	SD	M	SD			
Я і професія	24,475	4,293	26,183	2,801	10,831	0,001	0,036
Професійне я і соціум	14,050	3,171	15,250	2,481	9,589	0,002	0,032
Мій професійний потенціал в умовах актуальних змін	14,861	2,900	14,733	2,899	0,035	0,853	0,000
Я і умови моєї праці	14,078	2,901	15,083	2,280	7,856	0,005	0,026
Я і глобалізація моєї професії	13,561	2,606	13,467	2,418	0,005	0,946	0,000
Глобалізаційний потенціал	80,288	11,244	84,717	8,004	8,235	0,004	0,027
Вчора	15,036	2,847	16,533	2,453	15,271	0,000	0,049
Сьогодні	28,290	4,809	30,100	3,251	8,492	0,004	0,028
Завтра	15,450	3,205	16,267	2,622	5,042	0,025	0,017

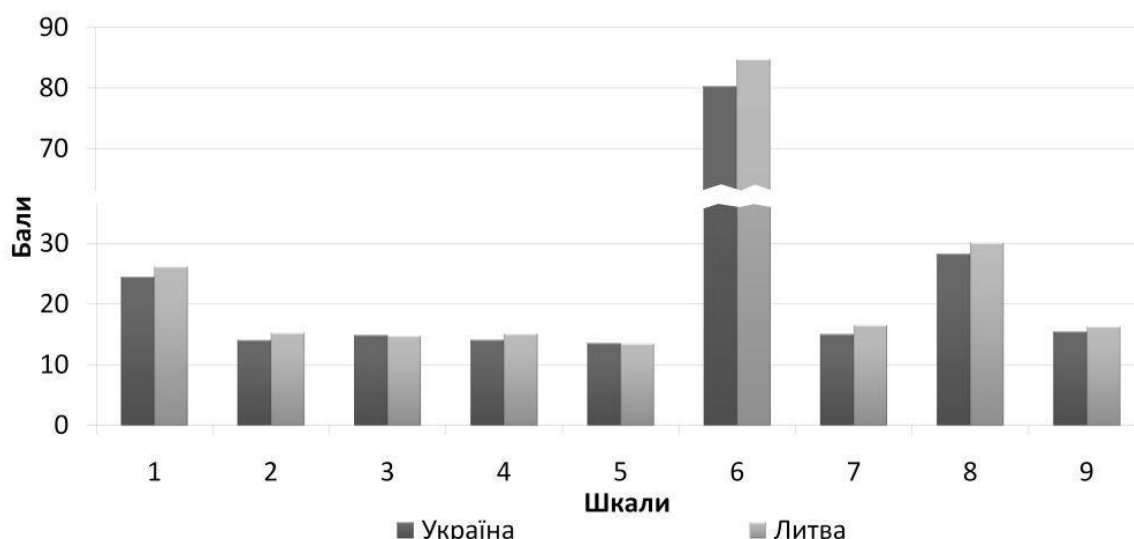

Рисунок 1. Середньогрупові профілі українських та литовських викладачів ВНЗ за шкалами опитувальника GLOBIDMAR.

Примітка: 1. Я і професія; 2. Професійне Я і соціум; 3. Мій професійний потенціал в умовах актуальних змін; 4. Я і умови моєї праці; 5. Я і глобалізація моєї професії; 6. Глобалізаційний потенціал; 7. Вчора; 8. Сьогодні; 9. Завтра.

Таким чином, можна зазначити, що литовські педагоги вищів більш адекватно ніж їх українські колеги сприймають себе як суб'єкта професійної діяльності, краще розуміють суспільні переваги та недоліки педагогічної професії, її місця та перспектив у сучасному відкритому динамічному середовищі вищої освіти, більш позитивно ставляться до актуальних умов своєї праці та професійних перспектив. Вони також краще усвідомлюють своє професійне минуле, орієнтуються у сьогоденні та здатні до проектування власного професійного майбутнього. В цілому, рівень глобалізаційного потенціалу

литовських викладачів є вищим за українських, що свідчить про їх більш розвинену здатність до реалізації свого професійного «Я» в межах відкритого міжнародного освітнього простору.

Оскільки шкала глобалізаційного потенціалу узагальнює характеристики опитувальника GLOBIDMAR, цікавим є розгляд динаміки глобалізаційного потенціалу як крос-культурного феномену на стадіях професійного розвитку викладача ВНЗ. На Рисунку 2 наведено середньогрупові профілі українських та литовських викладачів ВНЗ за рівнем глобалізаційного потенціалу, які досліджувались на різних стадіях професіогенезу.

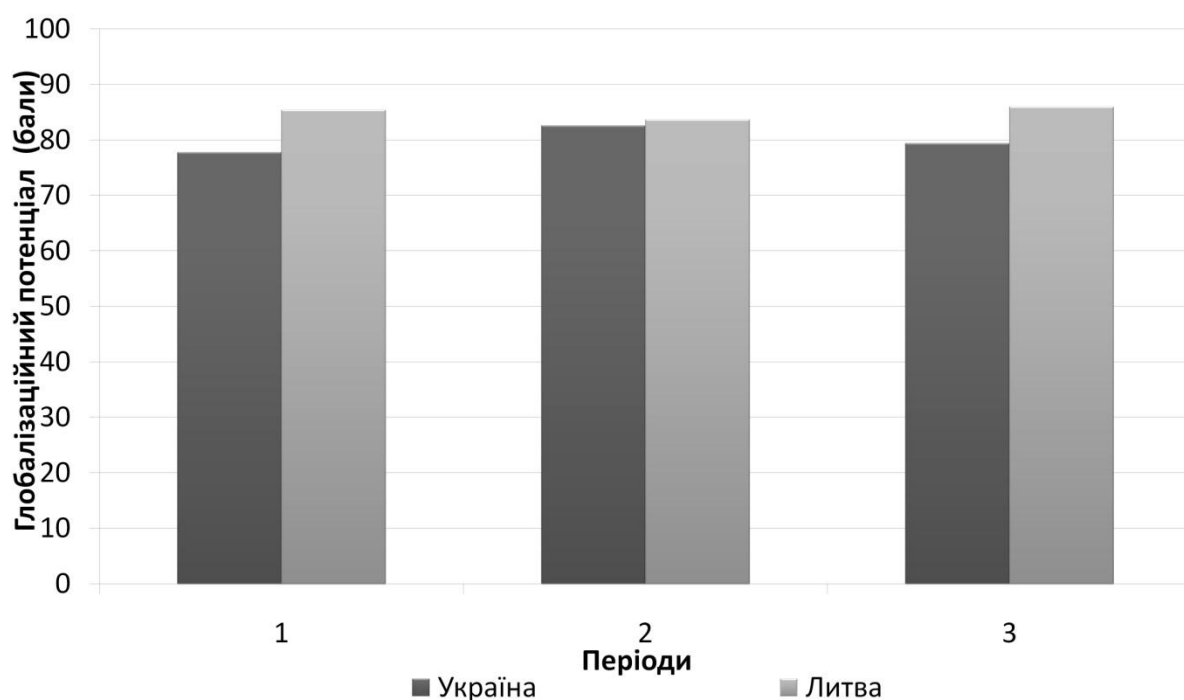

Рисунок 2. Середньогрупові профілі українських та литовських викладачів ВНЗ за рівнем глобалізаційного потенціалу на різних стадіях професіогенезу.

Примітка: 1. Період адаптації; 2. Період професійної самореалізації; 3. Період професійної майстерності та наставництва.

Статистична значущість та ступінь крос-культурних розбіжностей також досліджувались за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу. Ця статистична процедура дозволила виявити, що найбільш суттєві крос-культурні розбіжності у глобалізаційному потенціалі спостерігаються на стадії професійної адаптації викладача ВНЗ ($F = 8,231$; $p = 0,005$; $\eta^2 = 0,103$). Також ці розбіжності є досить суттєвими на стадії професійної майстерності та наставництва ($F = 4,907$; $p = 0,029$; $\eta^2 = 0,052$). Навпаки, на стадії професійної самореалізації розбіжності між українськими та литовськими викладачами ВНЗ не є статистично значущими ($F = 0,216$; $p = 0,643$; $\eta^2 = 0,002$).

У порівнянні з українськими викладачами ВНЗ литовські педагоги протягом адаптаційного періоду на початку власної професійної діяльності виявляють більшу готовність до розвитку своєї професійної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів у відкритому науково-освітньому просторі. Можливо, це пов'язано з тим, що входження у викладацьку діяльність потребує значних зусиль, а молоді українські фахівці стикаються зі специфічними проблемами, які постають перед ними як викладачами вищої школи: низьким рівнем оплати праці,

великим навантаженням, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням навчально-виховного процесу тощо. На етапі *професійної самореалізації* рівень залученості до глобалізаційних процесів українських викладачів ВНЗ є приблизно таким, як і в їхніх литовських колег. Дійсно, професійна самореалізація сфокусована на максимальному використанні особистісних ресурсів: на підґрунті сформованих професійно-педагогічних компетенцій виникає мобільність, провідне місце посідають кар'єрне зростання та реалізація кар'єрних спрямувань. На стадії *професійної майстерності та наставництва* фахівці освітньої галузі з України також поступалися викладачам з Литви за рівнем глобалізаційного потенціалу. Можна припустити, що вони стикаються з проблемою реалізації місії наставництва у контексті глобалізаційних процесів у науково-освітньому просторі, адже це потребує сформованих компетенцій академічної мобільності викладача та професійного досвіду міжнародної дослідницької і наукової діяльності та викладання у закордонних вишах, що до сьогодні не властиве повною мірою педагогам українських ВНЗ.

Висновки. Глобалізаційний потенціал педагога ВНЗ виступає значущим критерієм цілісності особистості професіонала, його стресостійкості в умовах професійної кризи, що намітилася у сфері вищої освіти у зв'язку з її докорінною системною перебудовою. Встановлення глобалізаційного потенціалу фахівця здійснюється завдяки оцінці його здатності до переходу на рівень метапрофесіонала, готового до входження у нові соціально-професійні відносини, до обрання конструктивних стратегій подолання страху прийняття нового задля актуалізації власного професійного потенціалу, складовими якого виступають такі особистісні характеристики як відкритість, толерантність, креативність, автономність, готовність до професійного й особистісного розвитку.

Апробація у дослідженні створеного опитувальника GLOBIDMAR підтвердила його адекватність в якості психодіагностичного інструменту для вимірювання глобалізаційного потенціалу педагогів в умовах впровадження в європейських країнах болонських принципів організації вищої освіти. Рівень глобалізаційного потенціалу виявився вищим у литовських педагогів, що свідчить про вищий ступінь їх готовності до розвитку власної професійної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів у науково-освітньому просторі та професійно-педагогічній діяльності. У викладачів литовських ВНЗ рівень глобалізаційного потенціалу є стабільно високим упродовж усього пост-освітнього професіогенезу, тоді як динаміка цього параметру в українських педагогів характеризується його відносним зниженням на стадії професійної адаптації та стадії професійної майстерності і наставництва.

Список використаних джерел

1. Robertson, R., Lechner, F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory. Theory, Culture & Society, 1985, 2(3), 103-117.
2. Рылова Л. Б. Методологические основания инновационной модели современного профессионального образования как открытого образовательного пространства // Л. Б. Рылова / Вестник Удмуртского университета. Серия «Психология и педагогика». – 2005. – Вып. 9. – С. 172-180.
3. Ключко В. Е. Психология инновационного поведения / В. Е. Ключко, Э. В. Галажинский. – Томск : Томский государственный университет, 2009. – 240 с.
4. Капрара Дж. Психология личности / Дж. Капрара, Д. Сервон. – СПб. : Питер, 2003. – 288 с.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2008. – 712 с.
6. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев. – Москва–Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. – 356 с.

7. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
8. Барблан А. Академическое сотрудничество и свобода передвижения в Европе: что было и что будет / А. Барблан // Высшее образование в Европе. – 2002. – № 1. – С. 12-29.
9. Ермолаева Е. П. Психология социальной реализации профессионала / Е. П. Ермолаева. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 347 с.
10. Ермолаева Е. П. Оценка реализации профессионала в системе «человек–профессия–общество» / Е. П. Ермолаева. – М. : Институт психологии РАН, 2011. – 176 с.
11. Пащенко С. Ю. Діагностика професійної ідентичності і глобалізаційного потенціалу педагога ВНЗ: опитувальник GLOBIDMAR / С. Ю. Пащенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: Зб. наук. праць. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – 2014. – № 1(33). – С. 277-297.
12. Paschenko, S. & Danyliuk, I. Globalization Capacity of University Teaching Staff in Ukraine and Lithuania: Comparative Research. TILTAI: scientific magazine, Klaipeda University, 2014, 1(66), 203-219.
13. Bexley, E., James, R. & Arkoudis, S. (2011). The Australian Academic Profession in Transition, Canberra: DEEWR
14. Byram, M. & Dervin, F. (2008). Students, Staff, and Academic Mobility in Higher Education. Newcastle, UK: Cambridge Scholars Publisher
15. Danyliuk, I. & Paschenko, S. Academic Mobility and Professionalism of Higher School Staff in Ukraine: Evaluation and Assessment // Procedia – Social and Behavioral Sciences: Elsevier Ltd. – Volume 69, 24 December 2012, 1785-1794. Available in: <http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428/69>
16. Hall, J. E. & Lunt, I. Global Mobility for Psychologists. The Role of Psychology Organizations in the United States, Canada, Europe, and Other Regions // American Psychologist, 2005, Vol. 60, No. 7, 712–726.
17. Kim, T. & Locke, W. (2010). Transnational academic mobility and the academic profession. Centre for Higher Education Research and Information, The Open University, London
18. Ковтун Є. Ю. Досвід інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського союзу як приклад для України / Є. Ю. Ковтун // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. праць. Вип. 30 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН ; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 508-512.
19. Human Development Index, HDI (2013). [Електронний ресурс] / URL: <http://hdr.undp.org/en/mediacentre/humandevlopmentreportpresskits/2013report/>
20. Legatum Prosperity Index (2012). [Електронний ресурс] / URL: <http://www.prosperity.com/>
21. Афифи А. Статистический анализ: Подход с использованием ЭВМ / А. Афифи, С. Эйзен. – М. : Мир, 1982. – 488 с.
22. Cohen, J. A Power Primer. Psychological Bulletin, 1992, 112(1), 155-159.

Отримано 20.06.2014 р.

УДК 159.943

Плохих В.В.°

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского, доктор психологических наук, доцент, профессор (г.Одесса)

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ УСТАНОВКА В ТВОРЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

Розглядається скеровуюча функція психологічної настанови в організації творчого процесу, як процесу зняття невизначеності проблемної ситуації. Відмічається, що смислова настанова, яка спирається на принципи, цінності, мотиваційні лінії особистості, відокремлює широку область уявлень дійсності, в якій і здійснюється пошук рішення

° © Плохих В.В., 2014 р.